

ОБРАЗОТВОРЧІ МИСТЦІ КОЛОМІЙЩИНИ

Іван Кейван

В Українському образотворчому мистецтві першої половини ХХ сторіччя столиця Покуття Коломия відіграва поважну роль. Вилонила з себе низку мальярів і графіків, які походили з самої Коломиї й Коломийського повіту, як теж приєднала чимало мистців з різних околиць України, які вчилися в Коломийській гімназії, у Школі деревного промислу або якийсь час жили й творили в Коломиї. Важко в цій праці подати повну характеристику всіх галузей о́бразотворчості, зокрема неможливо схарактеризувати архітектурні об'єкти Коломиї та інших містечок (Яблонів, Гвіздець) Коломийщини. Для цього треба дослідів на місцях, а це з уваги на політичне положення неможливо було здійснити. Зокрема солідних дослідів вимагає українська дерев'яна архітектура, особливо дерев'яні церкви по селах Коломийщини, що між ними нерідко бували справжні шедеври. Можна тільки згадати двох професійних архітекторів, які не виявлялися на рідних землях, тільки проживали в Коломиї за німецької окупації в 1942-1944 рр. Це Микола Фляк та Юрій Черненко.

Микола Фляк (1899-1973) народився в Самбірщині, був вояком УГА, закінчив архітектурний відділ політехніки в Данцигу й працював у корінній Польщі. Проектував різні будівлі в Торуні, Лясковіцах і т.п., зокрема працював над реконструкцією дому М. Коперника в Торуні. В 1942-1944 рр. був директором ремісничої школи в Коломиї, добре її вів і переорганізував на зразок таких же шкіл в Західній Європі. Зокрема заснував будівельний відділ — Технічний ліцей. В українській архітектурі М. Фляк виявився аж у Канаді, від 1950 р., в проектах церков та світських будівель. Найвартісніші з них: церква Успення Богородиці в Калгарі, св. Юрія в Нью-Вестмінстері та церкви в Ту Гіллс й Іннісфрі. Вони побудовані на традиціях українського церковного будівництва з нав'язанням до візантійських і романських впливів, при застосованні модерніх засобів — нового будівельного матеріалу, з уваги на новочасну конструкцію.

Юрій Черненко 1923 року народження, походив із Пйоткова в Польщі, з родини емігранта, полковника армії УНР. Закінчив українську гімназію в Коломії і вчився якийсь час в Будівельному ліцею (учень автора цих рядків у гімназії й ліцею), студіював архітектуру в політехніці в Данцигу й закінчив студії в Грацу в Австрії. Разом з вітчимом інж. М. Фляком Черненко переїхав до Канади в 1950 р. і виявлявся в проектах українських церков та цивільних будівель в Альберті. Найзамітніші проекти його церков, це церква Бориса і Гліба в Редвотері, церква в Дейзленді в Альберті, бані української православної катедри св. Івана в Едмонтоні. Проекти його церков основані на зразках українського візантіку, що в сполучі з новими архітектурними течіями й засобами, зображує українську церкву з модерними рисами. Черненко виконав теж низку проектів світських будівель („Дім молоді” в Едмонтоні і т. п.).

В Коломийщині, що духово, етнографічно й побутово була тісно пов'язана з Гуцульчиною, передусім буйно процвітала народна різьба в дереві й нерідко праці різьбарів-ремісників були справжніми щедеврами (І. Семенюка з Печенижина й інших), але ця ділянка не входить до нашої праці.

Коли йде про скульптуру Коломийщини, її репрезентують тільки два мистці — Нестор Кисілевський, уродженець Коломийщини, та **Михайло Черешньовський**, що походить з Лемківщини, але й закінчив Школу деревного промислу в Коломії.

Нестор Кисілевський народився 1902 р. в с. Яблонові Коломийського повіту, закінчив Школу деревного промислу в Коломії, а від 1927-1931 року студіював на відділі скульптури Академії мистецтв у Krakovі, в майстерні проф. Браєра і спеціялізувався в майстерні проф. К. Дуніковського. Постійно перебував у Krakovі, але часто відвідував свого стрийка о. Юліана Кисілевського, що був парохом Хлібичина Пільного у Снятинщині. Кисілевський виконав низку погрудь, між ними поета й письменника Богдана Лепкого й рецитатора Юліана Геник-Березовського, що позначені рисами імпресіонізму. Виконав теж різні керамічні статуетки, що в них вже помітні впливи експресіонізму. Шкода, що не вдалося дізнатись про дальшу творчість Кисілевського, про місце його перебування, навіть невідомо, чи він ще живе.

Проте навіть українська скульптура зв'язана з Коломиєю тоненькою ниткою в постаті славетного скульптора **Михайла Черешньовського**, який елементарну освіту в прикладній різьбі здобув у Школі деревного промислу в Коломії. Він народився в 1911 р. у с. Стежниці на Лемківщині, в селянській родині, спершу вчився у згаданій Школі деревного промислу в Коломії, а згодом студіював скульптуру у Школі „штук здобнічих і пржемислу артистичного” (Інститут прикладного мистецтва й мистецького промислу) у Krakovі. Був активним членом українського мистецького гуртка „Зарево” і

брав участь своїми працями у виставках Гуртка. За німецької окупації Черешньовський виставляв свої твори на виставках Спілки українських образотворчих мистців у Львові, в 1941-1943 рр. Займпонував глядачам скульптурою в дереві „Мати з дитиною”, позначеною щирим висловом, простотою та модерним трактуванням. Опинившись у рядах УПА, мистець пережив страшну її мартирологію і восени 1947 р. продістався з рейдуючою групою до Баварії. Осів у таборі скитальців у Міттенвальді й розгорнув там свою творчу працю. Створив низку прекрасних жіночих портретів, бюсти С. Бандери, Р. Шухевича, О. Данського та інших, що їх оглядали на виставці „Іван Кейван — Михайло Черешньовський”, влаштованій Спілкою українських письменників, мистців і науковців у 1949 р. Вже в цих його скульптурах виявився його великий стихійний талант, риси монументалізму та оригінальна стилізація, що нагадувала скульптури старовинного Єгипту.

Переїхавши до ЗСА, Михайло Черешньовський виявився у скульптурі на всю ширінь свого могутнього таланту й зайняв одне з найпередовіших місць у нашій скульптурі взагалі. Його портрети-бюсти: „Дмитро Донцов”, „Йосип Гірняк”, „Портрет дружини”, „Богдан Стебельський” та низка інших вражають подивуగідним схопленням зовнішніх та психічних рис, зокрема тавром самобутності стилю. Такими ж рисами позначений цикл його Мадонн: „Мадонна на ослі”, „Мадонна навколішках”, „Мадонна-Рятівниця”, „Модерна Мадонна”, і всі вони відзначаються прекрасною композицією, особливо надзвичайною гармонією й ритмом. Проте, Черешньовський виявився як монументаліст високої кляси і його твори-пам'ятники: „Героям”, „Леся Українка” в Клівленді й Торонті та „Олег Ольжич” в Лігайтоні хвилюють нас не тільки монументальним характером, але передусім глибокою одуховленістю й технічною майстерністю. Останньо скульптор працює над пам'ятником Ісидори Косач-Борисової — сестри Лесі Українки. Протягом років Черешньовський очолює ОМУА (Об'єднання мистців українців в Америці). Він мистець в повному значенні слова, що цілком присвятився ідеї рідного мистецтва, вклав великий внесок у скарбницю українського мистецтва еміграції, а при цьому теж приніс велику славу нашій Коломиї, бо вчився в Коломії.

Але ця праця присвячена головно українським мальям, граверам і графікам, що зв'язані з Коломиєю, бо їх число переважає, коли в архітектурі та скульптурі тільки малі вийнятки. Треба сказати, що Коломия має столітню традицію в українському мальарстві. В одному з відділів господарсько-промислової виставки, що відбулася в Коломії в 1881 році, брали участь такі наші мальари, як К. Устянович, В. Пилиховський, Е. Витвицький, П. Кисілевський, І. Романівський, І. Копровський та Никлаш. Це була перша виставка творів українського мальарства в Галичині й випередила виставку „Товариства для розвою руської штуки” у Львові в 1898 р. на повних сімнадцять років.

Леся Українка — скульптура Михайла Черешньовського.

Досі не вдалося устійнити прізвища маляра (поляка), що виконав поліхромію парафіяльної церкви св. Михайла в Коломиї, мабуть, вже на початку ХХ ст. Поліхромія була досить вдало виконана, зокрема багата і згармонізована орнаментикою в кольорах, яка добре достосована до внутрішньої архітектоніки церкви. Під стилевим оглядом поліхромія церкви св. Михайла мала риси еклектизму й вартісна передусім під технічним оглядом. В іконостасі цієї церкви мали бути теж дві намісні ікони Теофіля Копистинського (1844-1916), одного з найвизначніших малярів у Галичині кінця XIX ст. Але це тільки усні перекази, тому над характеристикою творчості цього „невдачника” не будемо зупинятися. В Українському народному музею „Гуцульщина” в Коломиї, що його заснував і прекрасно вів радник Володимир Кобринський, находилась низка старих ікон, між ними й Мадонна Корнила Устіяновича, як про це згадує д-р Марія Кобринська у своїй праці-споминах „Український народний музей „Гуцульщина” імені о. Й. Кобринського („Над Прутом у лузі”, 1962, ст. 294).

Пов’язаний трохи з Коломийщиною, хоч слабими вузлами, один з найвидатніших малярів Галицької України початку ХХ ст. **Модест Сосенко** (1875-1920), що народився в сусідній Богородчанщині. Він був автором низки портретів, жанрових композицій та пейзажів, але виявився передусім як оригінальний монументаліст-декоратор. На основах візантіку Київської княжої держави, створив синтезу українського візантіку, змодернізувавши старий гіератичний візантік новими формами. Тому Сосенка треба вважати пionером модерної поліхромії українських церков у Галичині. До кільканадцяти поліхромій Модеста Сосенка належить теж поліхромія церкви в Печенижині, над якою мистець працював півтора року й закінчив 1908 р. і треба вважати щедевром церковного мистецтва не тільки Коломийщини, але й усього Покуття. До другої світової війни в музеї „Гуцульщина” в Коломії зберігалося кілька творів Сосенка, зокрема ікон.

Сучасником Сосенка був талановитий маляр, майже коломиянин Ярослав Пстрак (1878-1920), що народився в містечку Гвіздці, в родині різбаря-ремісника в дереві, проте його батьки осіли в Коломиї, коли мистець минув тільки один рік життя. Талант і нахил до мистецтва Ярослав Пстрак виявляв змалку, що перешкодило йому закінчити гімназію в Коломії, бо був виключений за карикатури на вчителів. Початки мистецької освіти Пстрак дістав спершу від учителя малювання В. Криніцького, згодом від К. Устіяновича й М. Левицького.

В 1895 р. Ярослав дістався до Академії мистецтв у Мюнхені, що під керівництвом Г. Макса з професорами К. Марром, В. Діпом і Ф. Штукою, стояла на одному з перших місць в Європі. Я. Пстрак студіював великих європейських, зокрема німецьких портретистів, теж у „Новій пінакотеці”, спеціалізуючись у портретистиці. Працював олійними фарбами й пастеллю.

Ярослав Петрак — Тарас Бульба

Дебютував на другій виставці „Товариства для розвою руської штуки” у Львові в 1900 р. пейзажами з Покуття й композицією „Христос на Олівній горі”, що в ній постать Ісуса була позначена виразними покутськими рисами. Як непересічний релігійний мальляр, Пстрак виявився особливо композиціями „Мойсей”, „Тайна Вечеря”, „Христос з ангелами” та низкою інших.

Особливу вартість мають олійні картини Я. Пстрака на тему покутського гуцульського побуту: „Важке горе”, „Вечеря”, „Дзвонарі”, „В ніч під Різдво”, „Гість в дім — Бог в дім”, „За роботою”, „За плугом”, „Біля зориння”, „Дівчина з кошиком”, „Женці”, „Біля криниці”, „Подорожні” та низка інших. Прекрасні теж олійні картини Пстрака на різдвяні та велиководні теми: „Колядники”, „Вселенная веселися”, „Йордан”, „Свячення пасок”, „Великоднє стріляння”, „Обливаний понеділок”, „Писанка”, „Явлення Христа селянам”. Це неоціненні скарби для дослідників побуту й етнографії Покуття й Гуцульщини. Багато іх вийшло в репродукціях-листівках, які були дуже популярні в Галичині й Наддніпрянщині перед першою світовою війною.

Олійною технікою Ярослав Пстрак виконав велику серію гуцульських типів, що з них найзамітніші: „Гуцул”, „Гуцулка”, „Жаб'ївські гуцули”, „Гуцулка зі свічкою”, „Гуцул з люлькою”, „Гуцул в червоній хустині” та низку подібних. Зобразив теж серію окремих типів, як „Робітник”, „Каменяр”, „Лірник”, „Жебрак”, „Сліпець з дівчиною”, „Дідусь”, „Маті”, „Циган”, „Старі жиди”, „Жиди на вулиці” і т. п., всі вони позначені психологочною глибиною.

Як портретист, Ярослав Пстрак виявився в циклі портретів Т. Шевченка, в портретах о. прелата О. Русина, С. Русинової, Мановської, Гануляка, д-ра Рознера, відомого москвофіла І. Наумовича тощо, теж „Портрет жінки на тлі вечірнього Львова” та цикл автопортретів. Створив шість картин до повісті М. Гоголя „Тарас Бульба”, на козацькі теми „Козак веде полоненого синичара”, „Козак-літаврист” і композиції на різні теми: „Мелодія”, „Оркестр”, „Остались тільки спогади”, „Помста”, „Щаслива маті”, „В очіданні”, „Журба” та низку інших.

Він виконав теж багато олійних пейзажів, а особливу вартість мають такі, як „Ніч”, „Пейзаж з дорогою”, „Пейзаж з берізками”, „Копиці сіна”, „Весна”, „Осінній ранок”, „Вечірній краєвид”, а з урбаністичними мотивами — „Львів, вулиця Руська”, „Львів, костел Бернардинів”, „Львів, Арсенальська вулиця”, „Львівська ратуша” та „Львівський театр”.

Ще в Мюнхенській академії Ярослав Пстрак виявився майстром пастелі в жіночих портретах і згодом виконав низку портретів, типів, жанрових і релігійних творів та пейзажів пастеллю. На особливу увагу заслуговують: „Бабуся”, „Старий гуцул”, „Дідусь із свічкою”, „Гуцули біля церкви”, „Сніжна заметіль” (Олекса Довбуш), „Чи є в світі молодиця” та цикл

„Львівські типи”, а на різдвяні й великоцні теми: „Нова радість стала”, „Бог презечений”, „З Новим роком”, „За ялинкою”, „Христос воскрес”, „Божа мати”, „Многая літа” і т. п. Особливо вартісні виконані пастеллю десять композицій на тему повісті І. Франка „Захар Беркут”, як конгеніальне доповнення твору Каменяра, що в репродукціях мали велетенську популярність в Галичині. Пастеллю й аквареллю Я. Пстрак виконав теж багато пейзажів, як „Сінокос”, „Зимою”, „Ліс зимою”, „Краєвид з березою” тощо, а на урбаністичні теми: „Вид на вежу Корнякта” та „У Стрийському парку”. Працював теж олівцем і вуглем.

Ярослав Пстрак був духовно зв’язаний з Покуттям і Гуцульчиною. Після подорожі по Європі, від 1901 р. побував довше на Покутті, зокрема в Коломиї й селах повіту. Розмалював тоді церкву в Корничі та церкви в Жаб’ю-Ільці й Розтоках, разом з Осипом Куриласом. В тій же добі намалював низку українських гетьманів для прапорів „Січі” Коломийщини.

Від 1913 р. постійно жив у Львові, а в часі першої світової війни створив цикл (10 ескізів) „15 вересня 1914 року”, в якому зобразив страхіття війни. Проте, начебто не було світової війни, мистець працював тоді над картинами з демонологічною тематикою: „Кентавр у кузні”, „Сатир і танцюючі дівчата”, „Боротьба кентаврів”, „Боротьба сатира”, „Сатир з жінками над річкою”, „Фавн із сопілкою” та „Русалка”.

Останньою сторінкою творчості Ярослава Пстрака була карикатура та ілюстрація українських видань. З його карикатур в гумористично-сатиричному часописі „Комар”, що виходив у Львові від 1900 року, найзамітніші: „Перед відкриттям парляменту”, „Засідання в Галицькому соймі”, „Польське коло”, „Довга недуга — певніша смерть”, „Даремна надія”, „В суді” та інші, що вірно характеризують тодішні політичні й економічні стосунки в Галичині. Ще кращим карикуристом виявився Пстрак у такому ж журналі „Зеркало”, що теж виходив у Львові в 1882-1908 рр. (з перервами) і з них найбільш капітальні „Антонія Осиповичева”, „Буде, як було”, „Вершок географії”, „Медвежий танець”, „Мужицька журба”, „Соймові вибори”, „Буковинські запорожці”, „Розпні його”, „Не зачіпай” і т. п. — вірні образки тодішніх стосунків у Галичині й на Буковині. Виконав титульну сторінку й ілюстрації до книжки Яницького „Бабські язики” й до гумористичної поеми С. Руданського „Пан та Іван в дорозі”, яка вийшла в Коломиї в журналі „Зоря” (1902-1905). То не були карикатури, насичені гумором в розумінні наших часів, а були позначені їдкою сатирою й сарказмом, в наскрізь реалістичних рисунках. Все ж Пстрак дав почин для розвитку цього жанру в пізніших часах після війни.

Ярослав Пстрак виконав теж низку ілюстрацій аквареллю й сепією до дитячих видань, як журнал „Світ” і до читанки А. Крушельницького („Оповідання дідуся”, „Сцена біля хати”, „Норовистий кінь”, „На дорозі” тощо). Виявився першоякісним рисівником і співтворцем української графіки

в Галичині, що згодом розвинулася дуже буйно. Відійшов зі світу навесні 1920 року непомітно, серед бурі першої світової війни.

В основі творчість Ярослава Пстрака позначена реалізмом, з наверстуванням мюнхенського історизму та з деякими прикметами імпресіонізму в трактуванні кольорів. Проте крізь його малярську творчість тягнеться червоною ниткою романтизм, що позначений в тематиці й настрою картин. Він виявляв великий талант і, як на вбогі галицькі обставини, був надзвичайно продуктивний. Хоч прожив усього 38 років, досі вдалося занотувати 340 творів різною технікою, а більшість з них — переважно етюдів, пропала у вирі світової війни. Проте Пстрак наскрізь змарнований талант, який маючи всі дані, не міг виявитися на ввесь творчий діяпазон, бо в галицькому загумінку не було сприятливої творчої атмосфери й не було відповідних меценатів мистецтва.

Все ж творчість Ярослава Пстрака, це великий вклад у скарбницю українського мистецтва, а Коломийщина — вужча батьківщина мистця, може тільки ним гордитись.

Розглядаючи галерію українських мистців, які тісніше чи слабше зв'язані з Коломиєю чи Коломийщиною, автор цієї праці рішився характеризувати їх не за стилями, жанрами чи технікою виконання творів, а тільки хронологічно — за датою їх народження, щоб читачі мали виразний образ розвитку нашого мистецтва на тлі Коломийщини. Не всі мистці народилися в Коломиї чи в повіті, а деяких з них доля закинула до Коломиї з різних кінців України. Все ж їх абсорбувала Коломия, і їх творчість значно збагатила столицю Покуття, часто високомистецької якості.

До цієї групи належить маляр-реаліст **Юліан Крайківський (1892—1975)**, народжений у Різдвянах на Рогатинщині. Ще в 4-ій класі Коломийської гімназії намалював олійну композицію „Гуцульська ідилія”, яка довший час була виставлена у вітрині Народного дому в Коломиї, а в 7-ій класі створив таку ж композицію „Пастухи при ватрі” — справжній мистецький твір.

Всупереч батькові, що бажав бачити сина лікарем, Юліан вступив до Академії мистецтв у Відні й під кермою знаменитих професорів здобув солідну освіту. В 1915—1916 рр. Крайківський створив низку композицій, між ними „Каменярі”, що й видав листівкою Клуб українських есперантистів „Україна Стело” в Коломиї й „Артистичну горстку”, що її видала Бойова управа УСС у Відні.

В листопаді 1918 р. Юліан Крайківський перервав студії, вступив у ряди УГА й тоді оформив „Пропам'ятну книгу УГА”. Побував у „Чотирокутнику смерті”, пережив усю мартирологію УГА в Наддніпрянщині й закріпив ці трагічні переживання в композиціях „Відворот УГА”, „Пам'яті Поляглих” та інших. В листопаді 1919 р. коли західноукраїнські землі опинилися під польською окупацією, в залах Національного музею у Львові була

Юліан Крайківський: "УССР"
(Шевченко проклинає московський геноцид) темпера, 1950

влаштована „Виставка сучасного мальярства Галицької волости”, що мала ретроспективний характер. Були виставлені здобутки українського мальярства Галичини від початку XIX ст. до останніх часів, тобто від творів Л. Долинського, через К. Устияновича, І. Труша, М. Івасюка, О. Новаківського, О. Кульчицької й М. Сосенка аж до О. Куриласа, А. Монастирського й інших. В цій же виставці взяли участь три наймолодші мистці-дебютанти: М. Анастазієвський, І. Галавин та Ю. Крайківський, що виставив картини „Аркан”, „Опришки” й „Мені тринадцятий минало”.

Закінчив студії у Віденській академії вже після визвольних змагань і там ще створив сім олійних та акварельних картин на теми „Гайдамаків” Т. Щевченка, між ними „Пролог”, „Свячення ножів”, „Ярема й Оксана”, „Гонта ховає синів”, „Шибеници” й інші, які не були репродуковані й загубилися. Вернувшись з Відня, Ю. Крайківський закінчив ще Педагогічний відділ у Krakovі, вчителював спершу в учительській семінарії Василіянок, згодом у гімназії семінарії „Рідної школи” у Stanislavovі, врешті в таких же школах в Rогатині. В 1923 р. Крайківський брав участь у другій виставці ГДУМ (Гурток діячів українського мистецтва) у Львові творами „Рейд Сатани”, „Танець Саломеї” й „Пастухи при ватрі”. Остання картина виконана ще в гімназійних часах, мала найбільші успіхи на цій же виставці. В 1931 р. Крайківський брав участь у виставках творами „Похід нації”, „Відвідини в тюрмі”, „Полковник Андрій Мельник в тюрмі” та іншими.

Для мистця найбільш продуктивний творчо був 1936 рік, коли він, ґрунтовно простудіювавши Гуцульщину, створив 16 картин на тему побуту й етнографії гуцулів. З тих же часів походить баталістична картина „Похід Богдана Хмельницького”, що її виконав темперою та композиційний портрет письменника Василя Стефаника алгоритичного характеру. В 1938 р. він виконав темперою плякат „Вгору стяг” в 70-річчя засновання Т-ва „Просвіта”, а в 1939 р. символічну композицію „Карпатська Україна”. За німецької окупації Крайківський вчителював у середніх школах в Rогатині, а в 1944 р. опинився з родиною в Австрії в Грацу. Створив там композицію „Аркан” (другий варіант), „Розстріл” і почав велику картину „Гагілки”. Був засновником і головою „Об’єднання українських мистців в Австралії” аж до виїзду до Канади в 1948 році.

Осівши в Едмонтоні, Крайківський протягом багатьох років важко працював як „пейнтер”, малював стіни домів, навіть дахи, що вбивадо його творчу наснагу. Проте в 1948 р. взяв участь в „Едмонтон ексгібішин”, як перший і єдиний з українських мистців. То була епохальна подія, тому Крайківського слід уважати пionером українського мистецтва в Західній Канаді. На цій же виставці Крайківський отримав першу нагороду за картину „Аркан” і такі ж перші нагороди отримував на кількох інших виставках в Едмонтоні.

В 1953—1967 рр. брав участь у виставках українського мистецтва кількаразово в Едмонтоні, Саскатуні й Монреалі, завжди з великим успіхом. В Едмонтоні закінчив олійну побутову картину „Гагілки”, створив у такому ж дусі картину „Танцювальна романтика”, портрет дочки Оксани та низку портретів визначних постатей України (Т. Шевченко, Н. Кобринська, О. Басарбова), зокрема баталістичну картину „Чортківська офензива”. Для сцени УНО намалював декорацію „Атака кавалерії УГА”, „Миколаєвський собор в Києві” та інші, а в останніх роках життя виконав серію різдвяних листівок на козацькі й гуцульські теми, що мали великий успіх в репродукціях.

Юліян Крайківський — реаліст, але в його творах пробиваються риси романтизму й символізму. Його твори глибоко пережиті й під кожним аспектом солідно опрацьовані, бо він керувався всіми законами рисунку й кольориту всіх основ, які виніс з Віденської академії, уважаючи їх „догмами”. Тому не вдавався в експерименти і навіть не шукав своєї самобутньої мистецької мови, тому його твори, хоч виконані з найбільшою солідністю, не були особливо оригінальні. Що його твори маловідомі загалові, до цього причинилася і його вдача — перебільшена мистецька амбіція у сполучі із скромністю.

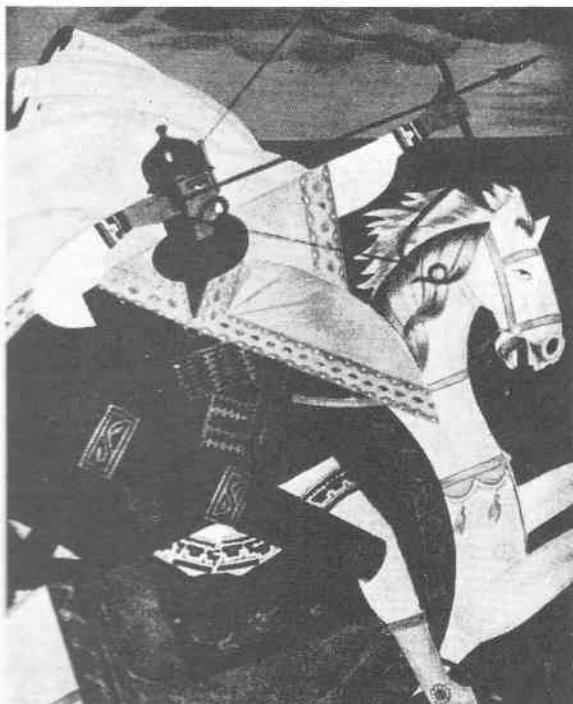
В часі німецької окупації в 1941-1944 рр. проживав і виявлявся в Коломії маляр і графік **Василь Дядинюк (1900-1945)**, що народився в с. Лужницях Могилівського повіту на Поділлі, в родині будівничого церков. З гімназійної лавки вступив у ряди армії УНР і дійшов до ступеня поручника. В 1920 р. був інтернований з частинами армії в Каліші, де почав виявлятися в малярстві, маючи деяку підготовку від батька. Осівши у Львові, Василь Дядинюк заробляв на життя портретами й копіями з творів інших мистців, між ними картини І. Рєпіна „Запорожці пишуть листа турецькому султанові” й інших.

В 1925 р. Дядинюк вступив до мистецької школи О. Новаківського, хоч не був постійним учнем і часто відвідував майстерню Петра Холодного (старшого), щоб засвоїти монументальне малярство й темперову техніку. А що був проворний, швидко злагував стиль і техніку виконання поліхромії та іконографії княжої доби. Тому митрополит Андрей Шептицький доручив йому скопіювати старі портрети українських владик ХVІІ-ХVІІІ ст., що находилися на Волині та в монастирі ОО Василіян у Вільні.

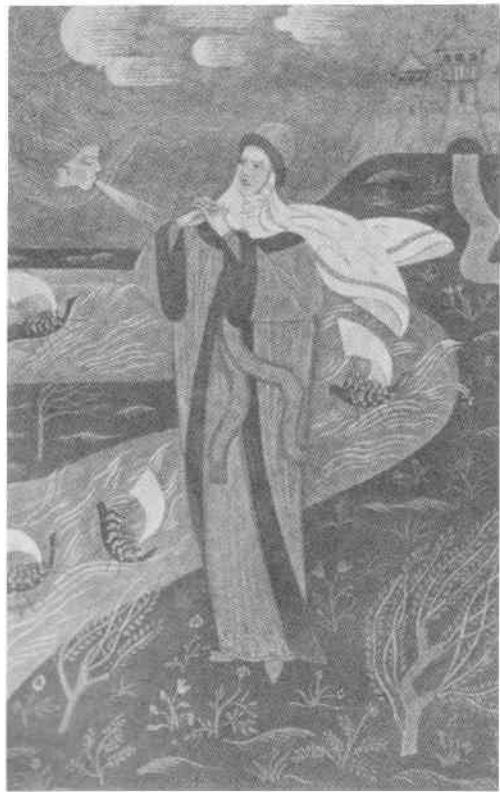
За стипендією митрополита Андрея Дядинюк виїхав у Західну Європу для поглиблення малярських студій. Спершу копіював архітвори раннього ренесансу, зокрема Фра Анджеліка в музею у Фльоренції, в Італії, згодом у Німеччині, в Дрезденській галереї, потім студіював монументальне малярство в Консерваторії мистецтва й промислу в Парижі. Проте найбільшою школою для Дядинюка було копіювання архітекторів Леонарда да Вінчі, Ботічеллі, Рубенса й Рембрандта, що від них Дядинюк засвоїв знання

композиції та збагнув секрети мальарських технік. В Парижі Дядинюк збагнув майже всі модерні стилі й течії та зумів деякі елементи використовувати у своїй творчості. Риси конструктивізму він застосував у графіці (обкладинка до збірки поезій Е. Маланюка „Земля й залізо” і т. д.), а подекуди й застосовував техніку колажу. Від 1931 р. Дядинюк працював у Львові, виявлявся в портреті, в рекламовій графіці та якийсь час вів школу релігійного мальарства в монастирі Студитів у Львові. Коли йде про стильові риси мистця, він був незалежний, бо впливи Новаківського йому не заважали, хіба що помітні виразніші впливи Холодного в його монументальних творах.

В тому ж періоді Дядинюк закінчив успішно кілька великого формату пано-декорацій для Божого Гробу в церкві Успення Богородиці у Львові, що їх не вспів закінчити Холодний. Проте, найвартісніші твори із львівських часів Дядинюка, це „Володарі України княжої доби” — кільканадцять композиційних портретів наших князів, в дусі старих іконографічних традицій, хоча з деякими модерніми рисами. Цей же цикл виконаний в 1931-1932 рр. сміливим композиційним задумом і технічним виконанням — найбільше досягнення мистця. Згодом вийшов альбом під цим же заголовком. Дядинюка слід би вважати неовізантиністом, але низку інших творів він виконав у протилежному дусі, тому під стилевим аспектом Дядинюк контроверсійний мистець.

Василь Дядинюк
Князь Ігор (914-946)

Ольга Дядинюк: Плач Ярославни (1948)

Василь Дядинюк: Княгиня Ольга (946-968)

Він знаменно збагнув візантинізм, зокрема в монументальних творах, що виразно помітно в монументальній іконі „Успення Богородиці” з 1932 р., для церкви у Страдчі біля Львова, та в проєктах церковних поліхромій. В цих найбільше творчо продуктивних часах Дядинюк створив низку портретів різними техніками, як „Митрополит Андрей”, „Княгиня Ольга”, „Муза мистецтва”, „Легінь з Криворівні” та інші. Між його творами із станкової графіки найзамітніші композиції портретів гетьманів: „Богдан Хмельницький” в овалі, з усікими аксесуарами та інсигніями, дуже вдалий під композиційним оглядом і трохи споріднений із стилем козацького барока. „Гетьман Іван Мазепа” теж в такому дусі, але не надто вдалий, з уваги на банальний вираз обличчя і трафаретний одяг. Тоді Дядинюк виконав теж низку ілюстрацій та обкладинок до українських видань.

Проживаючи в Коломії, Дядинюк виконав ряд портретів і працював над проєктом поліхромії церкви в Городку біля Львова, разом з мистцем М. Дмитренком, з доручення митрополита Андрея, але не був здійснений в поліхромії. В Коломії Дядинюк не вів своєї школи, навіть не давав приватних лекцій. Тоді почав тяжко хворіти, якийсь час лежав у коломийському шпиталі, а втікаючи перед московськими полчищами, помер у Відні 21 січня 1945 року. Без найменшого сумніву, в особі Василя Дядинюка українське мистецтво втратило талановиту і яскраву індивідуальність.

Він не створив своєї індивідуальної мистецької мови, навіть самобутньої манери, проте, завдяки великому талантові й бистрому орієнтаційному хистові, зайняв виразну позицію в українському мистецтві між двома світовими війнами. А коли брати до уваги, що він умів досконало знайтися в кожній добі мистецтва та в кожному стилі, від візантинізму через барок і класицизм, до чистого реалізму, навіть натуралізму, а в додатку ще й наймодерніших течій, Василя Дядинюка слід уважати за одного з найвизначніших наших еклектиків, що дав поважний внесок у скарбницю нашого мистецтва.

Треба тут сказати теж про його дружину **Ольгу Дядинюк**, з Козакевичів, теж визначну мисткиню-малярку, яка співпрацювала з чоловіком та ділила з ним долю й недолю. Вона народилася в 1903 р. в Самборі, в 1912-1918 рр. вчилася в ліцею в Люцерні у Швейцарії, потім склала іспит зрілості в українській гімназії в Самборі. В 1924 р. Ольга Козакевич вступила до мистецької школи О. Новаківського у Львові і сприймала спочатку всі „істини” у формі постімпресіонізму. Їздила разом з Новаківським і його школою в Карпати, зокрема до Космача й брала участь у виставках школи у Львові. Проте Новаківський не звертав особливої уваги на рисунок, він був неперевершеним кольористом, тому Ольга в 1927 р. перейшла до рисункової групи відділу архітектури Львівської політехніки. Закінчила курси в 1932 р. Але ще в 1930 р. вийшла заміж за Дядинюка, що вже мав великий досвід у різних стилях і малярських техніках. Отже під впливом

чоловіка Ольга скристалізувала свою мистецьку мову, зокрема у візантинізмі з деякими модерніми рисами.

Тоді намалювала низку картин з релігійною тематикою, між ними „Благовіщення” для митрополита Андрея, що находилася в каплиці Св. Духа при Українській богословській академії у Львові. Створила картину на мітологічну тему „Гермес, Орфей та Евридика” й виконала низку ілюстрацій до творів М. Гоголя („Ніч перед Різдвом” тощо). Проживаючи з родиною в Коломиї в 1941-1944 рр. Ольга Дядинюк не мала відповідної атмосфери для творчості, мусіла працювати в одній установі, зокрема в часі хвороби свого чоловіка.

Коли по його смерті опинилася в Німеччині, в Оберсдорфі, а згодом в таборі скитальців у Міттенвальді в Баварії, почався новий етап її творчості. З 1946-1949 рр. походять її твори „Свята Ольга” й прекрасна композиція „Плач Ярославни” — у стилізації українського візантику. В цій же картині мисткиня зобразила найсильніший і найвимовніший момент епосу „Слово о полку Ігоревім”. Була активною членкою „Спілки українських письменників, мистців і науковців” у Міттенвальді, що її заснували й вели увесь час проф. Василь Лев, письменниця Дарія Ярославська й мистець Іван Кейван.

В Америці, куди мисткиня переїхала в 1949 р., створила композиції „Св. Юрій, Діва й Семиголов”, „Княжі лови” й „Шестикрилець” теж у дусі української візантики. Вони видержані в композиції й надзвичайно згармонізованому кольориті, не кажучи вже про перфектний рисунок, а „Велика княгиня свята Ольга” нагадує вірно ікону доби Київської держави. Ольга Дядинюк грунтовно простудіювала історію Княжої України, тому вірно відтворила теж об'єкти архітектури та всякі деталі тієї світлої доби, тобто її духовість.

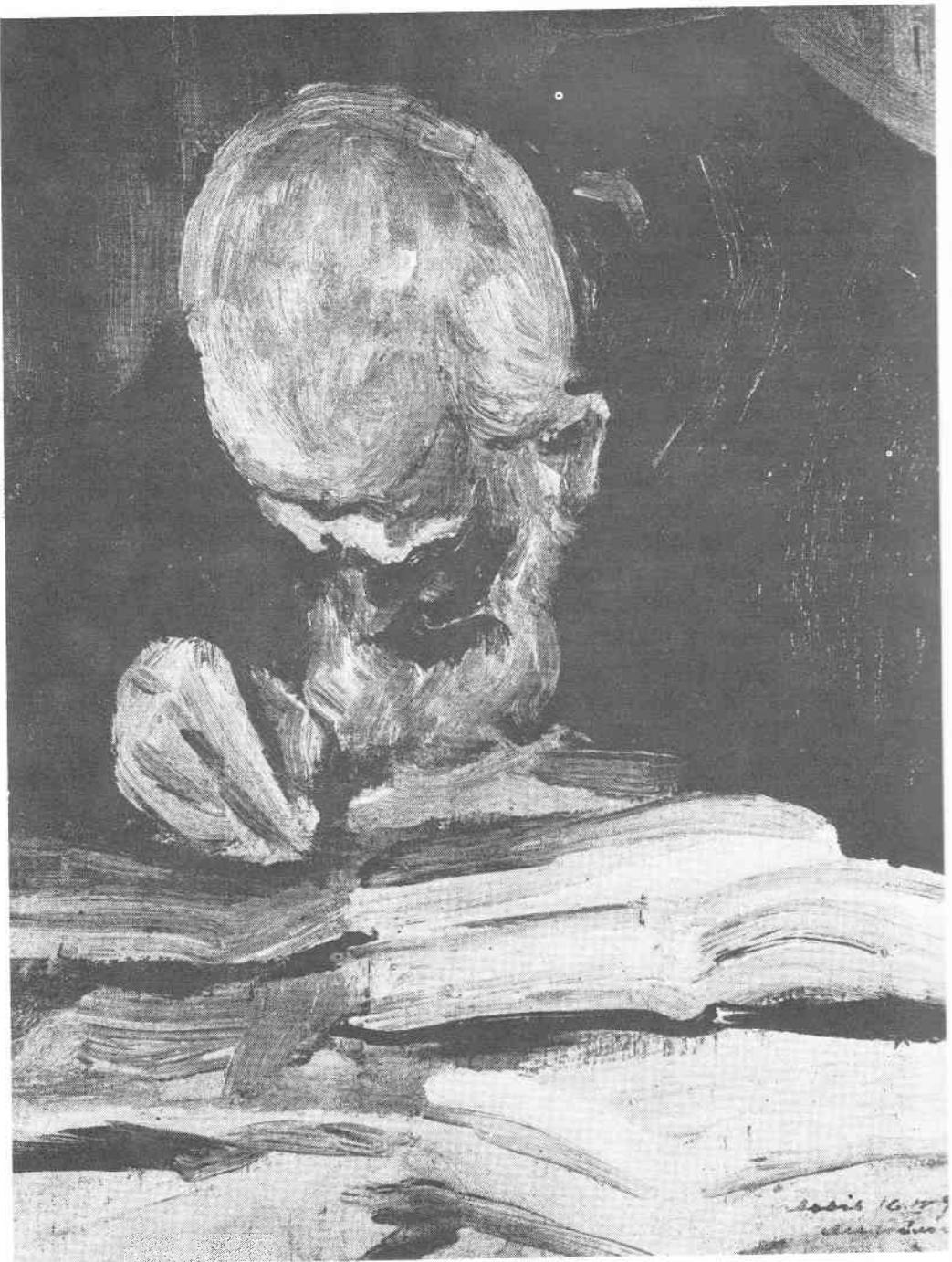
В останніх роках Ольга Дядинюк працювала над картинами на тему „Лісової Пісні Лесі Українки” й на інші теми. Вона наскрізь оригінальна майярка і своїми творами значно збагатила українське мистецтво.

Її ровесницею є майярка **Марія Сельська** з роду Райх (мабуть, з німецьких колоністів), народжена в 1903 р. в Коломиї. Студіювала майярство спершу в Академії мистецтв у Krakovі (1924-1925), згодом у Віденській академії (1926-1927), вкінці в Модерній академії в Парижі (1928-1930). Творчо працювала у Львові, разом із своїм чоловіком Романом Сельським і брала участь у виставках АНУМ. Залишилася у Львові під московсько-большевицькою окупацією. Ранні твори Марії Сельської були виразно позначені рисами крайнього модернізму Західної Європи, зокрема Парижу, тобто кубізмом, конструктивізмом і т. п., проте в соціетській дійсності мусіла допасуватися до соцреалізму. Найзамітніші її твори з 1939-1968 років: „Дівчина”, „Леся Українка”, „Гуцульський пейзаж”, „Гуцульськийнатюрморт”, „Мальви”, „Збір винограду”, „Скрипаль О. Криса” й інші, в дусі цього ж соцреалізму.

Одним з найвидатніших наших мистців є **Михайло Мороз**, пов'язаний з Коломиєю тільки великим сантиментом, хоч походить з Галицького Поділля. Проте він довший час проживав і творив у Космачі на Гуцульщині, що адміністративно, тобто механічно належала до Коломийської округи. Михайло Мороз народився в 1904 р. в селі Пліхові на Бережанщині, в селянській родині. В 1924 р. вступив до мистецької школи О. Новаківського у Львові і навчався в ній до 1928 р. Був одним з найбільш улюблених учнів Новаківського, спочатку сприйняв його стиль — постімпресіонізм і щорічно їздив з ним на мистецькі екскурсії до Космача. Брав участь у всіх майже виставках учнів школи О. Новаківського, між ними і в Коломиї, коли виставку влаштовано в 1931 р. в залах Народного дому. Із своїм вчителем Мороз тримав тісні зв'язки аж до його смерти, з ним теж їздив до Італії.

Як талановитий пейзажист, Михайло Мороз виявився вже у „Виставці студій” школи О. Новаківського у Львові в 1926 р. Крім його етюдів гуцулів і гуцулок, глядачі звертали особливу увагу на цикл водоспадів („Водоспад Прту в Яремчі” і т. п.), види на Чорногору, на пейзаж „Річка Пістинька” та низку інших пейзажів з Карпат. На стипендію митрополита Андрея Шептицького Михайло Мороз поїхав до Парижу й удосконалював мальарський талант в „Академії мистецтва й промислу” в проф. Мань. Вернувшись на рідні землі, Мороз жив і творив у Львові й брав участь своїми творами в багатьох виставках. Ще в 1931 р. брав участь у виставці УТПМ у Львові, від 1932 р. у виставках РУБ — мистецького об'єднання, що гуртувало кол. учнів школи Новаківського, у виставках АНУМ та в „Ретроспективній виставці українського мистецтва” у Львові в 1935 р. В часі першої більшевицької окупації Михайло Мороз, проживаючи в Космачі, брав участь своїми творами в Києві та в Москві.

Після втечі московсько-більшевицьких зайдів із західноукраїнських земель, коли у Львові постала Спілка українських образотворчих мистців, Мороз чарував глядачів на виставках Спілки передусім творами на гуцульські теми, як „Водохрищі”, „Весна”, „Ріка”, „Розтоп”, „Гора Брусний”, „Довбушівські звори”, „Опустіла оселя”, „Присмерк”, „Церква”, „Космач”, „Село Річка”, „Ранок” тощо. Зокрема під кольористичним аспектом і настроєм його незрівняні композиції: „Лісова пісня”, „Вечірня дума”, „Тужна пісня”, „Гуцульські орли”, „Гуцульське весілля” й композиційні портрети „Гуцулка Параска”, „Синя чічка” та „Княгиня”. На всю ширінь свого мальарського таланту, зокрема в пейзажі, Мороз виявився на скітальщині в Німеччині, коли в Мюнхені постала УСОМ і мистець став одним з перших і найактивніших членів. Брав участь у всіх виставках УСОМу і з тих часів походять його твори „Хімзе”, „Перед бурею”, „Весна”, „Каштани”, „Гірський пейзаж”, „Кенігзє”, „Кітловина Інну”, „Вечір над Інною”, „Над тихим потоком” та низка інших пейзажів з Баварії, а з портретів найвартісніший „Моя дружина”. Теж намалював низку квітів.

Михайло Мороз. „о. Ігумен Климентій Шептицький при праці”
олія, 1937 р., Львів.

Коли Михайло Мороз протягом десятиріч уважав ментором для своєї творчості О. Новаківського, шукаючи своєї індивідуальної мистецької мови, він щораз більше віддалявся від свого вчителя. Це яскраво виявилося на скітальщині в 1945-1949 рр. Хоч він в основі імпресіоніст, його твори вже позначені виразною самобутністю, зокрема в кольориті. Він створив своєрідну кольористичну симфонію, тому слід Мороза розглядати як поета кольору.

В 1949 р. він емігрував до Америки, осів у Нью Йорку й від тоді почався новий, останній етап його творчости. Незважаючи на крайнє матеріалістичні будні, Мороз фанатично віддається мистецькій творчості, наче священодіє. Його пейзажі з цього етапу: „Ріка Езоп”, „Захід сонця”, „Осінь”, „Потік”, „Водоспад з Канади”, „Ранок”, „Весна”, „Церква в Гантері”, цикл пейзажів з Кетскільських гір, зокрема 50 пейзажів з околиць Риму, коли мистець перебував більш року в Патріярха Йосифа, це неоціненні перлини не тільки українського, але й європейського та американського мистецтва, Мороз „вийшов з української школи імпресіоністів та досягнув свого індивідуального стилю й виразу, особливо в галузі красвиду”, писав В. Січинський.

Проте всупереч загальній опінії, яка уважає Михайла Мороза виключно пейзажистом, що „вивів український кольоритно-симфонізований пейзаж на світову арену” (М. Осінчук), він теж визначний портретист, навіть таким себе уважає. Крім портретів митрополита (Слуги Божого) Андрея, Патріярха Йосипа, єпископів Коциловського й Нярадія, отамана Н. Гірняка, през. С. Витвицького, портретів колишніх УСС-ів („Ганна Дмитерко”), М. Мороз створив низку портретів своєї родини — дружини Ірини, сина Ігоря, „Портрет матері”, „Автопортрет” тощо, портрети українських письменників, журналістів, музик та сценічних акторів — разом виконав біля 200 портретів. Вони мають і матимуть постійну вартість не тільки прикметами своєрідного імпресіонізму в кольорах та вірною передачею зовнішності портретованих, але й глибоким психологізмом.

Творча продуктивність Михайла Мороза подивугідна, і його творчий доробок налічує коло три тисячі творів, отже — кольосальний вклад у скарбницю нашого мистецтва. Його твори розсіяні майже по всьому світі — безліч їх залишилося в Україні, Московщині, Польщі, Німеччині та в Італії, зокрема в Римі — в Українському музею, в „Кімнаті Мороза” Патріярха Йосифа та в різних місцевостях Америки. Мороз — стихійний талант, і його визнали за одного з найкращих мальярів-кольористів, зокрема пейзажистів європейської міри, не тільки українські критики, але й чужинецькі — німецькі, італійські, американські та інші. Мороз відданій мистецтву цілковито, і його творчість закінчиться аж з його смертю.

Наталя Степанів: „Квіти” — олія, 1970.

Ровесницею Михайла Мороза є мисткиня-малярка **Наталія Стефанів**, народилися 1-го березня 1904 року в родині о. Андрія Завадського, пароха села Микитинець, Коломийського повіту. Ще ученицею учительської семінарії у Львові вчилася малярства в Олени Кульчицької й Осипа Куриласа. Закінчивши семінарію в 1923 р., вийшла заміж за полковника УГА й армії УНР Гната Стефанова, який теж очолював консультативний комітет УНР в Ужгороді. Наталія проживала з родиною в Карпатській Україні, згодом у Відні й вернулась до Львова аж за німецької окупації. В 1943-1944 рр. вона вчилася в Інституті народної творчості та в Українській образотворчій студії, спеціалізуючись в декоративному малярстві та в кераміці. Працювала як декораторка в українських театрах в Галичині, а від 1945 р. жила якийсь час у Німеччині. Тоді й виявлялася в станковому малярстві.

В 1949 р. Наталія повдовіла, виїхала до ЗСА й поселилася в Льос Анджелесі, де працювала в малярстві й кераміці і виставляла свої твори.

В 1953 р. переїхала до Філадельфії і з того часу починається новий етап в її творчості. Як членка ОМУА вона включилася в мистецьке життя Філадельфії. В 1955-1961 рр. студіювала комерційно-декоративне мистецтво і протягом років викладала кераміку в Українській мистецькій студії.

Свої твори Наталія Стефанів виставляла ще в Льос Анджелесі, потім на виставках Літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку, на виставках ОМУА у Філадельфії, у виставці жіночої творчості та в інших.

Твори Наталії Стефанів позначені реалізмом з деякими рисами імпресіонізму. Основна її тематика, це пейзажі й натюрморти переважно з квітами, хоч виявляється в архітектурних пейзажах і в портретистиці. Працює переважно олійною технікою, хоч деколи вживає темпера й пастелі.

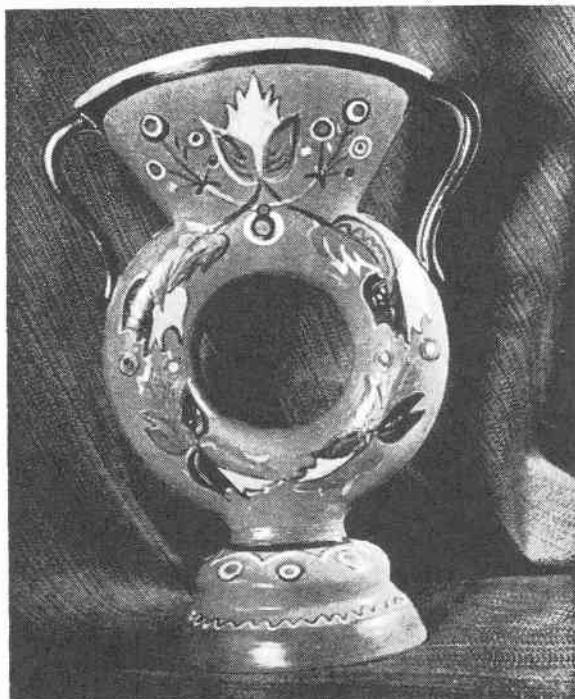
Найвартісніші її твори — цикл пейзажів: „Кипарисовий город”, „Сади”, „Річка”, „Краєвид” із скелями в центрі, дуже вдало скомпонований та виконаний чисто малярською технікою — широкими мазками пензля, „Озеро” з ніжною передачею дерев і багатими рефлексами у воді, „Ліс” — ляконічний пейзаж, що відзначається передусім гармонією та особливим настроєм, як теж „Берізки”. Цей останній пейзаж притаманний субtel'юю стилізацією та сильними контрастами кольорів і світло-тіні. Тому належить до найкращих її творів зокрема тому, що в ньому найвиразніше пробиваються риси її самобутності.

Проте треба першенно признати її натюрмортам і квітам. В цій тематиці вона виявляє непересічний хист. Її цикль квітів, зокрема „Гірські квіти” з багатством кольорів, „Троянди” й „Квіти” — виконані з ніжним відчуттям ліній та кольорів, з найніжнішими їх відтінками й навіяні відповідним настроєм. Особливу вартість мають натюрморти, що промовляють сильною переконливістю, вірною передачею кожного елементу, композиційним укладом і чисто малярською технікою. Можна сказати, що мисткиня найвимовніше виявляється в натюрмортах. З архітектурних пейзажів

найзамітніші „Бавнд Брук”, зокрема „Стара церква”, що малярською фактурою виявляє Наталію як справжню мальрку, а „Церква в Глен Спею” вірним схопленням архітектурних прикмет, оригінальною стилізацією дерев і контрастовими світло-тіневими вальорами належить до найвартісніших її творів цього роду.

„Школярка”, „Хлопчик з котом”, „Моїй матері” й „Портрет А. Скамай” композиційним укладом, схопленням зовнішніх і духових рис та ніжним кольоритом, промовляють за нею як доброю портретисткою.

З керамічних праць Наталії Стефанів найвартісніші: „Амфора й колач” —

Наталя Стефанів: Ваза — станкова техніка.

комбінація червоної й кремової глини, що виконана станковою технікою. „Ваза” — відлив, підглязурна декорація, з дуже вдалою рослинною орнаментикою та вкомпонованням в неї павою, що підкреслює риси українського народного мистецтва. В такому ж дусі „Свічник”, „Макітра”, „Лямпа”, „Тарілка”, „Збаночки”. До цього теж належить „Композиція” — декорація англобами, пов’язана з керамікою своїм мотивом і незвичайно оригінальна. Керамічні вироби Наталії Стефанів відзначаються виразним стилем, формою, кольорами, оригінальною помисловістю й технічною майстерністю.

З Коломийчиною пов'язаний теж маляр-реаліст **Степан Стеців (1905-1964)**, що одружився з учителькою Ольгою Васкул з Березова Середнього. Там він учителював за першої московської окупації в 1939-1941 рр., а за німецької окупації був директором школи в Печеніжині, аж до виїзду на скитальщину. Народився в Добрівлянах на Дрогобиччині й після закінчення гімназії якийсь час вчився малярства у школі А. Терлецького в Krakovі, а згодом в Королівській академії мистецтв у Ліежі в Бельгії. Закінчив педагогічний курс у Варшавському університеті і в 1934 р. отримав диплом вчителя рисунків та ручних робіт у середніх школах. На рідних землях важко було йому, як і кожному українцеві дістати посаду в середніх державних школах, тому С. Стеців вчителював у польських гімназіях у Лодзі, аж до війни в 1939 р.

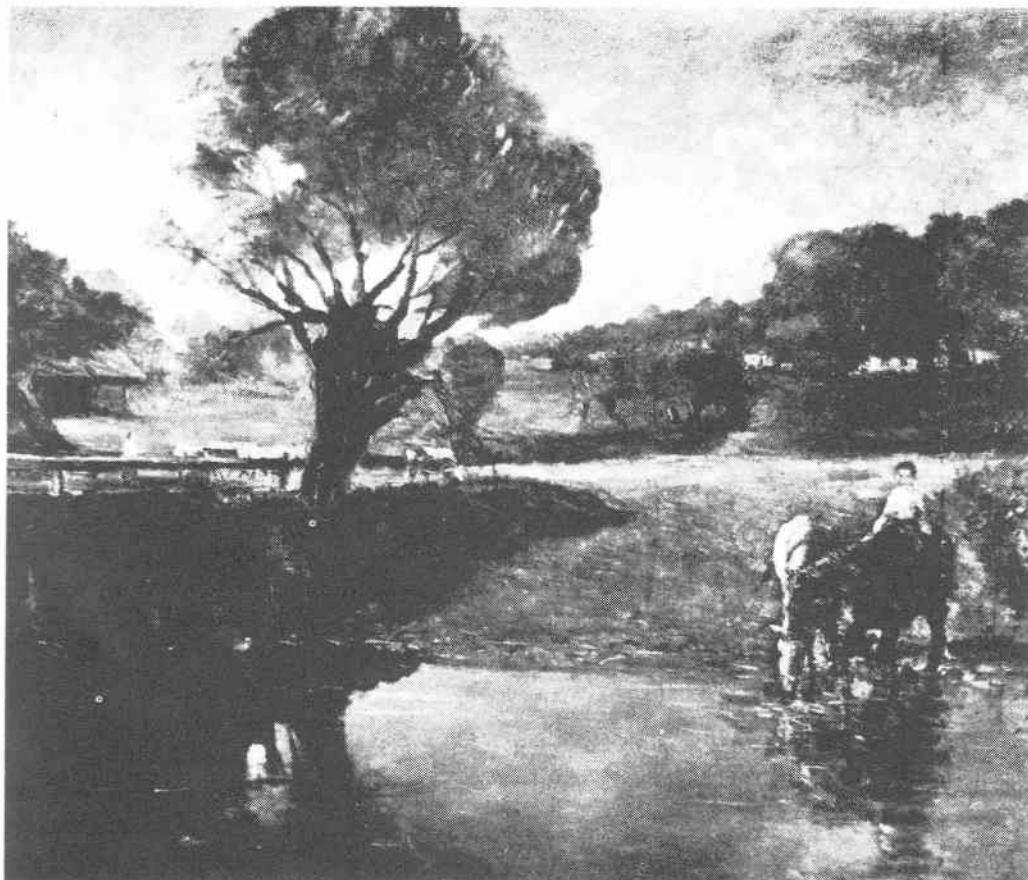
Від 1931 р. брав участь у виставках українського мистецтва: у виставці „Спокою” у Варшаві, в інших виставках, а в III виставці Спілки УОМ у Львові в 1942 р. брав участь олійними картинами „Ліс” та „Вівці на дорозі”. Тоді в „Краківських вієвках” Л. Федорович-Малицька відмітила: „Ліричне відчування природи, замітне у краєвиді „Вівці на дорозі”. В ньому виступає велика м'якість у зображені повітря та субtelність кольориту”.

Степан Стеців працював переважно олійною технікою, деколи пастелею та вуглем. В 1929-1943 рр. намалював багато картин, проте у списку за цей період налічуємо 21 картину — всі олійною технікою, одна вуглем. крім згаданих, найзамітніші — „Портрет братової Марисі”, „Портрет дружини”, „Портрет сина Ігоря”, „Дама з лисом”, „Дівчина у вінку”, „Гуцулочка”, „Селянка”, „Орачі”, що в них домінують краєвиди, „Симфонія Гуцульщини”, „Зима” (краєвид з Печеніжина) й „Верба”.

Опинившись з родиною на скитальщині в Австрії (в Ляндеку), С. Стеців, хоч у злиденних матеріальніх обставинах, розгорнув свою творчу й педагогічну діяльність. Вів свою мистецьку школу й від 1946 р. виставляв свої твори на виставках ОУОМ в Ляндеку, Брегенці та в Інсбруку, як теж на австрійських виставках. В цьому ж періоді виконав низку портретів, композицій та пейзажів і на особливу увагу заслуговують: „Портрет дружини”, „Портрет чотиролітнього хлопця”, „Портрет малої дівчини”, композиції „Втікачі”, „Партизани”, „Пастух пасе вівці”, „На ярмарку”, „Коні тягнуть сани” та архітектурний пейзаж „Ляндек”.

Переїхавши до Канади, осів спершу з родиною у Ванкувері Б. К. З тих часів походять його родинні портрети — дружини й синів Ігоря та Ореста, як теж ікони для української католицької церкви у Ванкувері — „Ісус Христос” та „Св. Йосиф з Ісусом”. В 1952 р. Стеців з родиною переїхав до Ст. Кетрінс, Онт., де працював вчителем малювання в приватному каледжу, аж до смерті 10 листопада 1964 року. З цього ж періоду збереглося найбільше його творів — біля 40 експонатів. Між портретами знову бачимо портрет сина Ореста, „Автопортрет” дві ікони олією й пастелею „Божа Маті”, композиції

,,Похорони товариша”, „Дівчата вертаються з поля”, „Етап”, з пейзажів „Ранок на селі” (Добрівляни), „Буря на морі”, „Над озером”, „Тиша над озером”, „Над річкою”, „Над водою”, „Пленер” та низка інших. Намалював теж великий цикл квітів: „Айстри”, „Глядіолі”, „Рожі”, „Півонії”, „Мальви”. Намалював теж низку сценічних декорацій та пробував сил у скульптурі (погруддя дружини й сина). Брав участь у виставках УСОМ в Торонті в 1954 і 1959 рр. та у світовій виставці українського мистецтва в Детройті в 1961 році. Творчі здобутки Степана Стецева досить поважні й різноманітні. Маючи непересічний талант і солідну освіту, мав усі дані виразніше виявитися на тлі образотворчості, зокрема мальарства. Хоч його твори виконані дуже солідно та за всіми законами рисунку й мальарства, проте він не йшов на жодні експерименти, навіть не шукав своєї індивідуальної мистецької мови, тримаючись міцно основ Академії.

Степан Стеців: Краєвид — олія.

Проте, чи не найбільшу славу для столиці Покуття придбав **Святослав Гординський**, обдарований різноманітними талантами — мальяра, графіка, поета, літературознавця й мистецтвознавця. Народився в 1906 р. в Коломиї, в родині педагога й літературознавця проф. Ярослава Гординського. Гімназійну освіту Святослав Гординський закінчив у Львові, а в 1924 р., вступив до мистецької школи О. Новаківського, що спочатку була відділом Українського таємного університету. Гординський швидко виявив свій великий талант і вже в 1926 р. на „Виставці студій”, що в ній взяли участь 10 учнів школи О. Новаківського з 240-ма експонатами, зокрема етюдів з Космача, спроби портретів, пейзажів і натюрмортів Гординського, переконали глядачів про талант і ясне майбутнє юного мистця. Святослав Гординський — яскравий індивідуаліст ніяк не вміщувався в рамки стилю О. Новаківського, тому в 1928 р. для поглиблення студій поїхав спершу до Берліну, а в 1929 р. до Парижу. Спочатку студіював в „Академії Жуліан”, вкінці в „Модерній академії” конструктивіста Ф. Леже.

В 1931 р. осів у Львові й розгорнув свою творчу та організаційну працю. Створив низку портретів, композицій, пейзажів і натюрмортів, виявлявся в графіці, зокрема книжковій та працював у комерційній графіці. Вже в першій виставці АНУМ в 1931 р., що в ній Гординський експонував 12 творів, між ними портрети композитора М. Колесси й мистця Р. Чорнія, цикл „Гуцульщина”, „Дівчинка”, „Легінь”, „Біржа” й „Міст” він виразно виявив самобутню мистецьку мову. Цю його індивідуальну мову підкреслювали теж олійні й акварельні твори „Гуцул”, „Довбуш”, „Автопортрет” і низка акварель з Риму й Венеції, виставлені на „Ретроспективній виставці українського мистецтва” у Львові в 1935 р. Завдяки талантові й подивугідній інтуїції Святослав Гординський швидко й глибоко збагнув усі мистецькі стилі, а простудіювавши ґрунтовно старе українське мистецтво, зумів у своїх творах прекрасно поєднати елементи різних епох і в сполучі з елементами українського народного мистецтва, надати своїм творам індивідуальний творчий вираз.

Такий же творчий вираз помітний теж у графіці Гординського, що, як зрівноважений талант, добився успіхів дуже рано. Класичними зразками можуть послужити обкладинки — „Архітектура міста Бардієва” В. Січинського, „Шестикрилець” К. Гриневичової із вкомпонованням старої української плетінки, заставка до грамоти „Зарева” і т. д., оформлення журналів і календарів та ілюстрацій до всяких українських видань тих часів. На виставці графіки в Берліні (Штаатліхе Кунстбібліотек) в 1933 р. С. Гординський виявився своїми творами вже як завершений мистець. Тоді визначний німецький критик д-р Вольфганг Борн помістив статтю про Гординського в журналі „Гебравхсграфік” з 14-ма репродукціями його творів. Писав ось як: „Індивідуального виразу творам Гординського надає притаманна йому особлива манера, завдяки якій у його рисунках будяться до

Святослав Гординський — Гуцульські музиканти

нового життя традиційні елементи українського стилю. Специфічно східноєвропейський підхід до мистецтва без сумніву висловлений в його рисунках. Є там щось з кольорової яскравості народного мистецтва гуцулів, щось із суровості іконописців і якийсь особливий слов'янський вияв, одночасно могутній, але з ніжністю майже музичної якості”.

Святослав Гординський в цій же львівській добі виявив теж організаційний хист. Разом з П. Ковжуном і М. Осінчуком належав до трійки, що заснували нове мистецьке об’єднання АНУМ (Асоціація незалежних українських мистців) у львові в 1931 р. АНУМ була основана на професійному принципі, об’єднувала визначніших мистців, незалежно від їх стилів чи напрямків, залишаючи конкуренцію тільки на творчій площині. Стояла на всеукраїнських позиціях, відкидаючи регіоналізм. Основним завданням АНУМу було — відсвіжити застоялу атмосферу, нав’язавши тісні зв’язки з західноєвропейським мистецтвом — з творчістю модерних мистців європейської та світової слави, зокрема з „Паризькою групою” українських мистців. Заданням АНУМу було влаштовувати виставки і видання мистецьких публікацій. Протягом існування АНУМу до 1939 р. було 13 індивідуальних і збірних виставок у Львові, і перша з них виставка в 1931 р. була справжньою конfrontацією українського мистецтва із західноєвропейським, з понад 40-ка експонатами. В передмові до каталогу цієї виставки Гординський відмітив, що АНУМ зробила „...першу спробу україно-західноєвропейських мистецьких вимін” і показала її громадянству Львова й західних земель України. В 1932-1937 рр. виходив журнал АНУМ „Мистецтво”, вийшло друком кілька монографій про українських мистців та збірник „Еклібріс”.

Мистецька творчість Гординського тісно пов’язана з мистецтвознавством, що в нього він вклав велику наснагу. Працюючи в „Українському видавництві” не тільки писав статті на мистецькі теми, але й був автором монографій „Тарас Шевченко-маляр” і „Павло Ковжун”, а вже за скітальщині написав монографію „Крук-Павлось-Мухин”, був співредактором журналу „Українське мистецтво”, що його видавала УСОМ у Мюнхені в 1947-1948 рр. і написав низку вартісних статей. Брав участь у виставках УСОМу творами „Нотр-Дам в Парижі”, „Кatedra в Констанці”, „Хімзе”, „Краєвид з деревами”, „Квіти” й натюрморти виконані вже на скітальщині в Німеччині. Працював далі над циклом „Народна ноша” та в книжковій графіці.

В 1947 р. Гординський прибув до Америки, як чітко окреслена мистецька індивідуальність. Передусім був організатором ОМУА (Об’єднання мистців України в Америці), був його ідеологом і протягом багатьох років головою. Творчої праці Гординський не перериває і виявився досі в портретах, композиціях і натюрмортах, як теж в оформленні українських видань та в

ілюстраціях. Найвартісніші: „Автопортрет” („Безконечність і я”), „День творіння” — твори глибоко символічні, „Венеція”, „Катедра в Чефалю, (Сицилія)”, „Дівчинка”, „Осінь”, „Мушлі” тощо, проєкти вітражів та цикл натюрмортів. Виконав низку оформлень українських видань та працював в ілюстрації дитячих видань-казок й оповідань („Як зла цариця предоброю стала” І. Наріжної, „Півник та курочка” Н. Забілі та ін.) та низку ілюстрацій до дитячого журналу „Веселка”.

Проте в цьому американському періоді Святослав Гординський широко виявляється в монументальному малярстві — в поліхромії церков. В Америці виконав кільканадцять поліхромій українських та чужинецьких церков у самобутньому стилі, що поєднує старі візантійські традиції з модерним розумінням форми — тобто створив певну синтезу стилю. Найвидатніші його мальовила, це Академія св. Василія Великого й монастир СС. Місіонерок у Стемфорді, церква св. Володимира в Елізабеті, св. Івана в Джанставні, св. Миколая у Форд Сіті, св. Миколая в Чікагу й такі поліхромії церков у Детройті, Вашингтоні, Пітсбургу й ін. А вже верхів’ям монументального малярства Гординського слід уважати мозаїку Святилища Патріяршої катедри св. Софії в Римі та мозаїку „Хрещення України” в церкві св. Володимира й Ольги в Чікагу, при співпраці мистців Б. Макаренка й М. Білинського. Виконав теж низку ікон та проектів іконостасів для церков в Америці й Канаді. В Нью Йорку веде свою студію візантійського мистецтва і в зв’язку з чим відбув кілька подорожей до Греції, Італії та на Близький Схід. Він є автором багатьох статей на мистецькі теми, рецензій, передмов до монографій „Олександер Архипенко”, „Віктор Цимбал”, „Петро Андрусів” тощо) та їх редактором. Різноманітний і зрівноважений талант Святослава Гординського, це справжній унікат на тлі української образотворчості. Останньою його працею в мистецтвознавстві, це монографія „Українська ікона 12-18 сторіччя”, видана українською мовою та в перекладах на англійську й німецьку мови. Праці Гординського знаходимо в Енциклопедії українознавства та в різних чужинецьких енциклопедіях.

Мистецьку славу Коломії підніс видатний мистець-декоратор Мирослав Радиш, що зв’язаний із Снятинчиною тільки місцем народження. Народився в с. Ілинцях Снятинського повіту, в родині західничника. Згодом його батьки поселилися в Коломії, де він закінчив українську гімназію, в 1934-1937 рр. вчився у „Школі мальарства й декорації” в Познані, а в 1937-1939 рр. студіював на Відділі декорації й архітектури університету у Вільні.

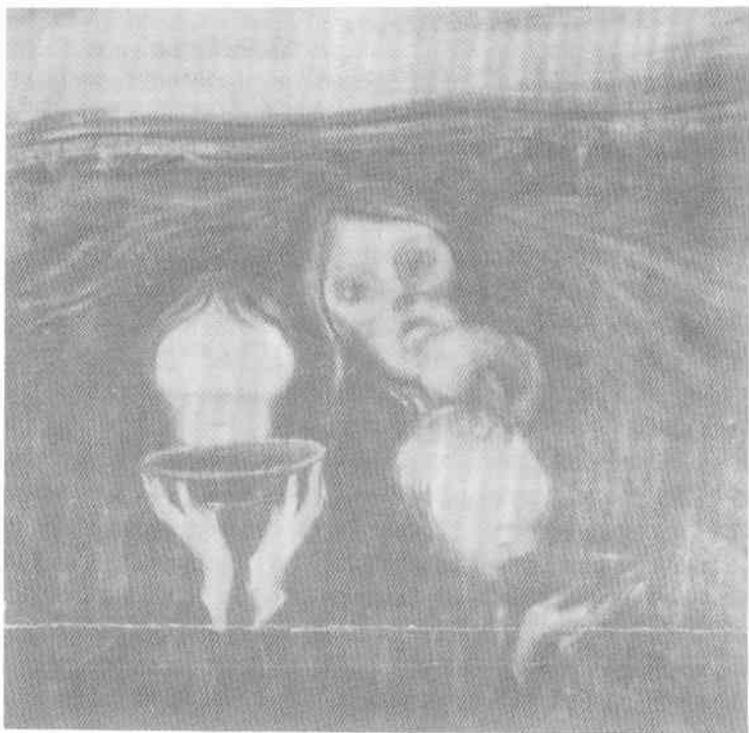
В 1940-1944 рр. Радиш виявився на всю широчину як театральний декоратор, що оформив багато вистав Володимира Блавацького у Львівському оперному театрі. Декорації Радиша були не тільки творами професійного декоратора, яких в останіх роках за Польщі в нас бракувало, але й безконкурентні. Театрального будинку у Львові до того часу не було, й

наші театральні групи „Театр ім. Тобілевича”, „Заграва” й інші як мандрівні, ніяк не могли спромогтися на фахові сценічні декорації, а в додатку й важко було їх достосувати до різного розміру провінційних сцен, часто в дуже примітивному оточенні. Тому декорації Мирослава Радиша на сцені справжнього театрального будинку у Львові, це була нова доба в театральному мистецтві західноукраїнських земель й дорівнювала не одному західноєвропейському театрству.

Радиши оформив низку постановок В. Блавацького: драм, опер, опереток та комедій, що з них найзамітніші: „Кармен”, „Травіята”, „Фавст”, „Мадам Батерфлей”, „Низини”, „Продана наречена”, „Тріумф прокурора Дальського”, „Ріка” й „Дружина” М. Гальбе (в постановці реж. І. ІВаницького) та низка інших. Проте, найбільшим досягненням М. Радиша були декорації до „Гамлета” В. Шекспіра, в постановці реж. Йосипа Гірняка, конгениально достосовані до твору Шекспіра. „Гамлет” мав великий успіх і йшов на сцені Оперного театру протягом усієї осені 1943 р., а Радиша визнали найвидатнішим декоратором. Втікаючи перед московсько-большевицькою навалою, Мирослав Радиши затримався на Словаччині, в 1944-1945 рр. працював декоратором Братиславського театру й виявив свій хист перед чужинцями. В 1945-1950 рр. він жив у таборі скитальців в Авгсбурзі, згодом Ляйпгаймі і працював декоратором Ансамблю українських акторів під керівництвом Володимира Блавацького. Тоді оформив „Мину Мазайла” й „Народного Малахія” М. Куліша, „Ворога” та „Ордер” Ю. Косача, „Степового гостя” Б. Грінченка та інші, у крайнє невідрадних моральних і матеріяльних умовах. У воєнній і скитальській добі він оформив понад 20 п'єс, 12 опер і 5 опереток, отже його досягнення досить великі.

Другою, теж яскравою сторінкою Мирослава Радиша, це станкове малярство олійною й акварельною технікою. На виставці Спілки українських образотворчих мистців у Львові, якої був членом, виставлені були його чотири картини: „Львівський париж”, „Вид на св. Юра”, „Віленське озеро” й „Полукіпки” з чисто-малярським підходом — грубою фактурою й підкресленням кольориту. Ці картини зраджували Радиша, як декоратора. В часах скитальщини в Авгсбурзі й Ляйпгаймі він створив низку станкових творів: пейзажів, урбаністичних мотивів і натюрмортів олією, акварелею й гващем, а також низку жанрових картин і виставляв їх на „Виставці переміщених осіб” у Мюнхені в 1947 р., на виставках УСОМ, якої був членом від її заснування та брав участь у фестивалі „Тиждень української культури” в Регенсбурзі. Найвартісніші твори Радиша з тих часів, це „Після бомбардування”, „Будують шлях”, „Осінній пейзаж”, „Старе подвір'я”, „Кatedra св. Ульріха в Авгсбурзі”, „Регенсбург”, „Вацман”, „Над рікою”, вартісні передусім кольоритом.

Переїхавши до ЗСА й осівши в Нью Йорку Радиши оформив декілька сценічних вистав реж. Йосипа Гірняка й вів власну мистецьку студію.

М. Радиш

Рік 1933 на Україні

Працював далі в мальарстві і виставляв свої твори на виставках ОМУА в Нью Йорку. Тоді створив багато пейзажів, урбаністичних мотивів і натюрмортів. Між ними на особливу увагу заслуговують „Гірський краєвид”, „Пристань”, „Фабрика”, „Червоний дах”, „море над вечір”, „На пляжі”, „Вуличка”, „Над берегом”, „Подвір’я”, „Залізний шлях”, „Бруклінський міст”, „Рибальське побережжя”, „Старе місто”, „Фарма”, „Стара пристань”, „Міст Вашингтона”, „Буря” та цикль пейзажів без назви, переважно гірських і морських. Зокрема мистець мав схильність до міських мотивів та окремих архітектурних об’єктів. З його натюрмортів найвартісніші: „Антени”, „Дзбан” та деякі інші, а з циклу квітів: „Тюльпани”, „Гіяцінти” й „Водні лілеї”.

Характеризуючи творчість мирослава Радиша загально, можна помітити імпресіоністичні риси в кольорах, а в рисунку деякі риси експресіонізму. Хоч твори станкового мальарства Мирослава Радиша виразно індивідуалізовані, все ж слід йому дати першенство, як видатному театральному декораторові. Він виставляв свої твори в групових виставках ОМУА в Нью Йорку й Торонті,

З Коломиєю пов'язані чотири наші мистці-уродженці Снятинщини: Ярослав Лукавецький, Іван Кейван, Мирослав Радиш та Петро Грегорійчук. Декого в'яже мистецька творчість, інших навчання у школах або довше проживання в Коломії.

Найтісніше пов'язаний з Коломиєю маляр **Ярослав Лукавецький**, народжений 1908 р. у Снятині, вчився в українській гімназії в Коломії, і також у польській гімназії у Снятині. Ще в гімназії виявляв непересичний потяг до мальарства і спершу вчився у мистецькій школі Терлецького у Krakovі, а згодом студіював в Академії мистецтв на відділі мальарства, до 1935 р. й докладно засвоїв основи рисунку та кольориту.

Осівши в Коломиї, Ярослав Лукавецький виявлявся в портреті, пейзажі, іконографії і в декорації сценічних постановок. З портретів найзамітніші „Режисер Володимир Блавацький”, „Письменник Андрій Чайковський”, „Артистка Іванна Біберович”, „О. Йосип Проць” та інші, а з ікон „Св. Йосафат” для церкви св. Михаїла в Коломії. Брав участь у „Ретроспективній виставці українського мистецтва” у Львові в 1935 р. творами „Портретна студія” і „Мертва натура”. В 1936 р. Лукавецький влаштував індивідуальну виставку своїх творів і в тому ж році виконав декорації для оперетки В. Павлусевича „Дівча з Маслосоюзу”. Намалював низку пейзажів з Карпат, зокрема з Яремча й деякі з них находилися в „Українському народному музеї „Гуцульщина” ім. о. Й. Кобринського в Коломії. З того часу аж до другої світової війни Лукавецький вів свою мистецьку школу в Коломії, що мала певні успіхи. Виявлявся добрим педагогом і давав своїм учням солідні основи рисунку й кольориту. Зокрема підкresлював кольорит і підготовляв учнів на мальярів. хоч сам був добрим рисівником, графіки у своїй школі не викладав і ставився до неї майже з погордою. Примат він клав на мальарство.

В часі першої московсько-большевицької окупації Лукавецький в 1939-1941 рр. працював в Інституті народної творчості у Станиславові, а за німецької окупації вчив малювання в українській гімназії у Станиславові. Не був членом Спілки українських образотворчих мистців і не брав участі у виставках. За другої московсько-большевицької окупації залишився у Станиславові, а згодом переїхав до рідного Снятина, де вчив малювання в середній школі. Досі не вдалося дізнатись докладно про його життя, зокрема про творчість, бо ні в советському виданні „Історії українського мистецтва”, ні в „Словнику художників України”, а навіть в каталогах виставок в УССР прізвища Лукавецького немає. Хоч його твори в основі реалістичні з деякими рисами імпресіонізму, то він міг дуже легко допасуватися до московського соцреалізму. До того він ще й під політичним аспектом був крайнє лівих переконань, включно з комунофільством, проте, незважаючи на ці сприятливі компоненти, він не зробив „кар'єри”, хоч зробили її далеко слабші мистці. Можна хіба здогадуватися, що Лукавецький мусів глибоко розчаровуватися в московсько-большевицькому режимі, тому як мистець занидів зовсім.

Останній з уродженців Снятинщини, який з Коломиєю пов'язаний тільки школою, як і Михайло Черешньовський, це **Петро Грегорійчук**. Народився 1914 р. у Видинові Снятинського повіту, в селянській родині. Змалку виявляв хист до різьби, тому спочатку вчився чотири роки прикладної різьби у Школі деревного промислу в Коломиї, а в 1932-1937 рр. вчився в Мистецько-промисловій школі (Школа Штук Здобнічих і Пжемислу артистичного) в Krakovі. Грегорійчук мав усі дані виявитися в скульптурі, але він перекинувся на малярство і в 1938-1939 рр. студіював малярство в Академії мистецтв у Варшаві. Його скульптурна праця — нагробок на могилі дружини Й. Аронця у Видинові вимовно доказувала, що Грегорійчук в цій галузі міг мати далеко краще мистецьке майбутнє, ніж в малярстві.

В часі першої московсько-большевицької окупації західних земель України, 1939-1941 рр. Грегорійчук, разом з І. Кейваном, працював у Снятині, малював портрети совєтських герштів і вчив малювання (фактично креслення) у Снятинській середній школі. За німецької окупації працював учителем-графіком у Психотехнічному інституті у Львові та виявлявся творчо у станковому малярстві. Виконав низку портретів, жанрових і побутових композицій із селянською тематикою з околиць Снятинщини, зокрема з рідного села Видинова. Особливо вартісний його цикл квітів, під композиційним і кольористичним аспектами, переважно олійною технікою. Грегорійчук вперше дебютував творами на III виставці Спілки українських образотворчих мистців у Львові в 1942 р., що між ними вирізнявся портрет жанрового характеру „Пані Стефа” особливо кольоритом.

Петро Грегорійчук залишився під московсько-большевицькою окупацією у Львові і здобув деякі успіхи в совєтському мистецтві, виконавши низку портретів, жанрових композицій та пейзажів у дусі соц.реалізму. Його твори позначені рисами соц.реалізму і співзвучні з „лінією” ком.партиї, як напр.: „Портрет А. Манастирського”, „Портрет Івана Севери”, „Портрет Володимира Патика” й інші, а композиції „Переорють межі”, „Свято в Карпатах”, „Вирішальний день”, „Народні музиканти”, „Побрратими”, „Музики”, зокрема „Іван Франко читає робітникам політичну економію” незначний епізод з громадської й політичної діяльності Франка кінця 70-их і початку 80-их рр., коли він був ще соціалістичних переконань. Хоч Іван Франко в 90-их рр. відійшов від соціалізму, все ж московські большевики виловлюють найдрібніші факти, щоб зобразити Франка як правовірного соціаліста, навіть з тенденціями до комунізму. Це доказує, що Петро Грегорійчук перевиховався, хоч краще сказати, „перевиховало” його НКВД на московський копил, як і багатьох інших мистців у т.зв. УРСР. Грегорійчук зробив певну „кар’єру” в образотворчості в УССР, навіть увійшов у совєтську „Історію українського мистецтва” (том п’ятий, 1967) та в „Словник художників України” (ст. 65). В Україні в жахливих духових і фізичних умовах, окупанти „змололи” неодного нашого талановитого мистця, отже

Петро Грекорійчук, це одна з безчисленних жертв нещадного духовного етноциду московських більшевиків над українським народом, зокрема над її духововою елітою.

Марка́нтою постаттю в Коломиї 30-40-их рр. була **Ксеня (Оксана) Кічура (1912-1969)**, заміжня Кубранович. Народилася в Коломиї, в родині поета Мелетія Кічури, який після визвольних змагань залишився в Наддніпрянщині, виявлявся якийсь час у поезіях УССР, в часах „ежовщини” був ліквідований органами ГПУ, разом з іншими українськими письменниками.

Після закінчення української гімназії „Рідної школи” в Коломиї, Ксеня пробувала безуспішно дістатися до Академії мистецтв у Krakovі в 1930 р. Початки мистецької освіти вона дістала від коломийського мальяра поляка Бінькевича. В 1931 р. вона виїхала до Франції, спочатку вчилася рисунку й мальарства у Вищій мистецькій школі в Монпельє. В тій школі дістала основи мальарства і графіки, спеціалізуючись в портретистиці й декорації. Якийсь час перебувала в Парижі, а на життя заробляла лекціями німецької й латинської мови.

Вернувшись до Коломиї, Ксеня почала виявлятися в мальарстві й графіці, що була обдарована теж музичним хистом, початки фортепіану дістала від своєї матері, згодом закінчила філію Музичного інституту в Коломиї, врешті закінчила Музичний інститут ім. Лисенка у Львові в 1938 році.

Ксеня Кічура, вкладаючи однакову наснагу в образотворчість і музику, роздвоїлася й хоч мала велику амбіцію вибитися понад пересічність, діпняла тільки пересічного рівня, як у мальарстві, так і в музиці. Працювала різною технікою — олією, акварелею, гващем і тушем в портреті, символічних композиціях, в натюрмортах, в рекламі, навіть в монументальному мальарстві та в іконографії, отже діапазон її творчості був досить широкий.

Розглянувши твори Ксені Кічури, почавши від 1934 до 1947 рр., слід нам зпевнитися, що вона ввесь час експериментувала й шукала себе; не тільки самобутньої мови, але й визначення у вужчій спеціальності. Вона свідомо оминала класичні форми під вlivом тодішнього французького модернізму, хоча уміла виконати, передусім портрети, в дусі імпресіонізму, навіть реалізму. З олійних портретів Ксені з таким ж рисами є „Портрет Дарії Сатурської”, а з рисами імпресіонізму „Портрет мужа” й „Автопортрет”. Мабуть, в тому ж характері був „Портрет Софії Русової” з 1936 р., який не зберігся. Ксеня вміла вдало схопити зовнішній характер портретованих в рисунку й кольориті, а також відзначити їх внутрішню психологічну сторінку, отже могла виробитися на добру портретистку, якби була зосередилася в цій сфері. Її олійні натюрморти („Натюрморт з книгами і дзбанком”, „Рожі” й ін.) виконані свободно й широкими мазками пензля, отже справжньою мальарською технікою, а етюд „Коні” позначений динамічністю, з уваги на скріплення шаленого руху (бігу). Все ж олійні праці Ксені в більшості

незакінчені й викликають враження етюдів, хоча в них виразно пробивається мальський талант.

З її графічних праць помітні гваші „Гуцул” і „Гуцулка” задовільно скомпоновані та з вірною передачею гуцульської етнографії. В них виразно помітні риси експресіонізму. Ксеня виявляла талант до графіки, не так під технічним оглядом, як своєю буйною творчою помисловістю й оригінальністю. Найвартісніші її праці з цієї галузі: „Чорний крук”, повні символіки, і два варіанти „Втрачений час”, рекламові ескізи „Лювр” (плякат) та „Балерина” — елегантна постать з граціозними рухами. Теж оригінальний „Еклібрис”. Всі вони оригінальні, проте не творять цілості під стилевим оглядом, бо Ксеня увесь час була у стадії шукання себе.

За німецької окупації Ксеня в 1941-1943 рр. працювала декораторкою в українському театрі І. Когутяка в Коломиї й оформила низку вистав, між ними „Циганського барона”, „Тріумф прокурора Дальського” й „Украдене щастя”, хоч її декорації були досить мляві. В 1943 р. вийшла заміж за кооператора Р. Кубрановича і з того часу виступає під цим же прізвищем.

Ще в 1937-1939 рр. Ксеня працювала в монументальному мальстріві та в іконографії. Тоді розмалювала церкву в Шепарівцях і відреставрувала поліхромію старої (з 1587 р.) дерев'яної церковці Спаса в Коломиї, виконала для цієї церковці запрестольну ікону Божої Матері і таку ж ікону для церкви в Солотвині на Богородчанщині. В березні 1944 р. Ксеня з чоловіком подалися на скитальщину, жили спочатку в Штрасгофі, потім у Східній Німеччині, де захопила її радянська армія з нероздільним НКВД.

Вернувшись „на родину” в 1945 р. Ксеня працювала в артілі „Картонажник” в Коломиї до 1948 р. і виявлялася творчо. З тієї доби походять згадані портрети — „Портрет мужа” й „Автопортрет” та запрестольні ікони Ісуса Христа й Божої Матері для Церкви в Ланчині, в Делятиншині. Ці ікони занадто стандартні й нагадують такі ж ікони О. Куриласа, хоч далеко гірше мистецької якости. В 1948 р. Ксеня перекинулася на музику, спершу вчила гри на фортепіані в Музичній школі в Косові, а від 1950 р. аж до своєї смерті в 1969 р. викладала фортепіано у Музичній школі в Коломиї. В мальстріві й графіці Ксеня не виявила своєї самобутності, навіть своєї манери, не кажучи вже про стиль. Вона тільки показала свій талант і змагання до себевияву. І хоч мала всі дані — непересічний талант, сильно розвинений інтелект і вроджену мистецьку культуру, не осягнула бажаної мети. Вона не вміла зосередитися на якомусь одному стилі, в одній галузі, навіть у жанрі чи темі. До цього ще й роздвоїла свою творчу силу в музиці, отже не вміла підійти до себе із здоровим критицизмом, тому можна її вважати змарнованим талантом.

Не брала участі в жодній виставці творів українського мистецтва з амбіції, щоб не зазнати невдачі. Все ж вона, хоч і вклада мінімум у нашу образотворчість, залишила виразні сліди своїх змагань на тлі рідної Коломиї.

З Коломиєю тісно пов'язана малярка **Ольга Онищук** (пізніше заміжня Руденська), що народилася в 1913 р. в Добротові на Станиславівщині, в родині вчителя. Батьки переселилися до Коломиї, коли Ольга була ще малою дічинкою. Талант до малярства вона виявила ще в народній школі в Коломиї. Її основи рисунку й малярства дала її учителька Чубата. Ольга Онищук вчилася в Жіночій семінарії „Рідної школи”, а коли в 1930 р. школі відібрали право прилюдності, вступила до приватної семінарії С.С. Василіянов у Станиславові й закінчила її матурою в 1933 р. В 1936 р. вона вступила до мистецької школи Я. Лукавецького в Коломиї, як одна з перших учениць, а що Лукавецький виявився добрим і солідним педагогом, Ольга Онищук, завдяки таланту й працьовитості, висунулася на перше місце між учнями Лукавецького. В 1938 р. відбулася в залі Народного дому персональна виставка її праць з мистецької школи Я. Лукавецького, що пройшла з певними успіхами. В 1939 р. Ольга перейшла до малярки Ірми Гляватої (польського походження), з бажанням навчитися чогось нового, зокрема зайомитися близче з імпресіонізмом Krakівської академії мистецтв, яку Глявата закінчила. Друга світова війна однак не дозволила їй ширше вийти. Працювала в різних урядах, а в 1942 р. вийшла заміж за мгра Теофіла Руденського, заступника голови УДК в Коломиї.

В 1944 р. Ольга доповнювала свою мистецьку освіту в переходній мистецькій школі в Лабовій на Лемківщині, що в ній вчили корифеї нашого мистецтва, як В. Кричевський, С. Литвиненко, М. Бутович та Л. Перфецький. З цієї школи, що тривала дуже коротко, Ольга скористала дуже багато.

Переїхавши до Канади в 1948 р. Ольга осіла з родиною в Ст. Кетрінс і як членка УСОМу в Канаді брала участь у першій виставці в 1957 р. в Торонті олійними картинами „Портрет Дозі”, „Тюльпани”, „Снігові кулі” й „Натюрморт” (овочі), що виконані солідно в рисунку й кольориті. Це був перший і останній виступ Ольги, бо в дальших виставках вона вже не брала участі, мабуть, із надмірної скромності. Зберігає досі праці, які виконала ще в Коломиї („Студентський парк”, „Бози” тощо), а з канадського дорібку, крім згаданих, „Портрет дочки” та цикл квітів: „Петунії”, „Маки”, „Рожі”, „Цинії” та ін. Твори Ольги Руденської в основі реалістичні, але з виразними рисами імпресіонізму. Хоч Ольга обдарована безсумнівним таланом до малярства, не здобула більшої популярності з приводу згаданої скромності та ще й тому, що, як і Ксеня Кічура, роздвоїлася між малярством і музикою. Студіювала теж в Музичному інституті ім. Лисенка (філії в Коломиї) і протягом десяти років спеціялізувалася в грі на скрипці, виступала в симфонічних оркестрах, між іншим, і в Ст. Кетрінс, а це, без найменшого сумніву, значно ослабило її творчу наснагу в малярстві.

В останніх роках Ольга Руденська присвятилася писанкарству й виконує писанки з покутськими та гуцульськими мотивами, що з огляду на

композиційну помисловість, гармонію кольорів і технічне виконання, можна уважати їх майже шедеврами.

Розглянувши галерію образотворичих мистців Коломийщини хронологічно, тобто до кінця німецької окупації й до нашого „ісходу” з рідних земель у вільний світ, треба занотувати наймолодшого уродженця Коломиї, який вже в Америці приніс славу рідному містові і прославив Гуцульщину. Це **Богдан Божемський**, народжений в 1923 р. в Коломиї, в родині судового урядовця. Гімназійну освіту почав в Коломийській гімназії, а закінчив її у Львові. Мистецьку освіту почав у Мистецько-промисловій школі у Львові під керівництвом скульптора Сергія Литвиненка, що восени 1943 р. була підвищена до рівня академії, під офіційною назвою Вища образотворча студія. Ректором став Василь Кричевський, а в склад професорів входили найвидатніші особовості нашого мистецтва. Студія існувала до весни 1944 р., коли перед наступом большевиків професори й деякі студенти подалися на скитальщину до Німеччини й Австрії, між ними теж Богдан Божемський. Мистецьку освіту Божемський продовживав в Америці, куди прибув у 1946 р. Студіював у Купер Юніон Арт Скул в Нью Йорку, спеціялізувався в графіці та різних граверських техніках і закінчив студії в 1951 р. з великими успіхами й нагородами.

Божемський став членом ОМУА й американських мистецьких організацій та Літературно-мистецького клубу в Нью Йорку. Виставляв свої твори на індивідуальних і збірних виставках на терені ОМУА, в галерії „Панорас” в Нью Йорку, у Вашингтоні, Бостоні, на Світовій виставці українського мистецтва в Детройті в 1960 р., в Монреалі, Торонті, Едмонтоні, Гайдельбергу в Німеччині. Його твори зберігаються в багатьох колекціях в Америці, Канаді та Європі. Він виявляється в різних техніках малярства й граверства, зокрема в дереворізі й деревориті.

Наймарканінше, навіть подивугідне те, що він залишив рідні землі в молодому віці, зберігає міцно у своїй душі образи з рідних сторін, зокрема з Гуцульщини, з найдрібнішими деталями, коли йде про побут та етнографію. На особливу увагу заслуговують малярські твори й дереворізи Божемського з гуцульською тематикою, понад 30 картин: „Гуцул”, „Гуцулка”, „Пара гуцулів”, „Група гуцулів”, „Гуцульське подружжя”, „Старий гуцул”, „Дівчата під дзвіницею”, „В неділю”, „Три гуцули”, „Гуцули в церкві”, „Йордан”, „Трембітари” та низка інших, які з мистецького, етнографічного і побутового погляду, матимуть високу й тривалу вартість.

Неменшої вартості дереворізи Божемського — пейзажі, дерева й квіти, зокрема анімалістика, що доказує про велику любов мистця до природи взагалі. Пейзажі: „Під кінець літа”, „Озеро Союзівки”, „Осінні кольори”. „Квітучі яблуні”, „Ліс” та інші. З рослинною тематикою найзамітніші „Соняшники” (кілька варіантів), „Берези”, „Сосни”, „Кукурудза”, „Далії” і т. п., а з анімалістики „Сова” (кілька варіантів), „Орел”, „Котеня”, „Портрет

лева", „Півень", „Поява в акварію" та інші. Всі вони зображені якнайвірніше, хоч у своєрідній стилізації. В мальських творах Богдан Божемський — сміливий кольорист, проте він належить до „чорно-білого світу", тобто до графіки й граверства, тому слід йому дати першенство у цьому „світі".

Його треба розглядати як одного з представників модерного митецтва, не в розуміні крайнього модернізму, включно з абстракціонізмом, бо його твори наскрізь сюжетні. Корінь творчості Божемського криється в реалізмі, проте підхід до певних об'єктів і стилізація їх позначені модерними рисами, зокрема експресіоністичними. Божемський трактує свої твори більш площинно з легкими натяками на тривимірність, якнайвірніше зберігає характер даного об'єкту, надаючи йому силу самобутньої стилізації. Найважливіше те, що Божемський, оминаючи всякі шаблони і трафарети, у своїх творах намагається висловлюватись широко по-своєму, не бажаючи бути чиємсь епігоном. Тому він мистець наскрізь оригінальний і при своїй пильній праці над собою зможе в майбутньому здобути великі успіхи.

З Коломиєю зв'язаний тільки великим сантиментом маляр і графік Яро Плав'юк, народжений 1920 р. у Старих Кутах на Гуцульщині. Він формувався в бурхливій і трагічній добі другої світової війни і московської та німецької окупацій, навіть не встиг закінчити там середньої освіти і закінчив її вже в Ніеччині. Обдарований непересічним талантом, Плав'юк студіював спершу малярство й графіку в Ляйпцигу, згодом в Інсбруку в Австрії, а потім в Америці у Мистецькій школі в Чікагу, яку закінчив у 1959 р. Побував якийсь час у Парижі та влаштував там індивідуальну виставку своїх творів. Французька критика, зокрема Кльод Полг, дуже прихильно оцінила твори Плав'юка, звертаючи особливу увагу на багатий кольорит.

Вернувшись до Чікага, Плав'юк працював на життя як рисувальник в одній компанії, а тільки вільний час присвячував мистецькій творчості, зосереджуючись передусім на пейзажі. Брав участь у виставах в Чікагу, Нью Йорку, Клівленді, Філадельфії, Едмонтоні.

Плав'юкові пейзажі вражають передусім передачею стихії природи, гармонією кольорів, особливим настроєм, динамізмом та мальським розмахом.

Найвірніше характеризують Плав'юка як „чистого" маляра твори: „Ставок заснув" — в холодних кольорах і мілих тонах, „Осінь" — з особливим настроєм, „Перший сніг" — картина, вартісна світлотіневими контрастами, в подібному дусі і „Нетри" та „Мертві природи". В пейзажі „Ісландія" Плав'юк виявляється знаменитим кольористом і справжнім майстром контрастів та розв'язки мальських проблем. Особливими контрастами кольорів і світлотіні відзначаються Плав'юкові картини „Повінь" і „В затоці", що в них мистець передав вірно боротьбу стихії природи. Багата

кольорами „Діброва” та надзвичайно зворушлива „Полонина” (в Карпатах), що її мистець відтворив з пам’яті. Високі мистецькі вальори, зокрема під кольористичним аспектом, мають Плав’юкові соняшники і квіти.

Не байдужий йому і абстракціонізм, а вірніше — півабстракціонізм. Твори його в цьому характері наскрізь сюжетні й виконані акриліком. Розглядаючи твори Плав’юка, впевняємося, що він, як „чистий” маляр, думає передусім кольористичними категоріями. В його творах контури майже непомітні й вони ніби десь криються як необхідність у будові даного твору. Свої твори Плав’юк виконує олійними фарбами й акриліком, вживає переважно чистих кольорів, накладаючи їх дуже щедро. Оперує широкими мазками пензля, а в деяких випадках уживає техніки дивізіонізму (кольорових крапок), що нагадує французьких постімпресіоністів, зокрема твори П’єра Боннара або й нашого Северина Борачка. Він уміє досконало підходити до природи з композиційного, чуттєвого, зокрема кольористичного аспекту. Його твори можна зарахувати до неоімпресіонізму, що його мистець засвоїв у німецьких школах, проте Плав’юк намагається з успіхом створити свою індивідуальну мистецьку мову. В його творах пробивається тонка мистецька культура, а це один з найважливіших компонентів для його мистецького росту в майбутньому.

Треба згадати, що в Коломії, за німецької окупації, працював **Артим Кирилюк** (911-1970) як учитель рисунків в Будівельному ліцею при Ремісничій школі, у шк. році 1943-1944, тобто від вересня 1943 р. до березня 1944 р. Він волинян з походження, із села Загайців на Волині й закінчив „Школу заводову і малярства” у Варшаві, в 1939 р. В часі другої світової війни, в 1941 р. закінчив педагогічний курс у Криниці. Був членом українського мистецького гуртка „Спокій” у Варшаві і брав участь у виставках у Варшаві, в Крем’янці, в Луцьку та в Рівному.

В 1951 р. прибув до Канади, а в 1965 р. переїхав до Філадельфії, Па., був членом ОМУА й виставляв там свої твори. У Філадельфії й помер 20 червня 1970 р. Найзамітніші його малярські твори: „Жіночий портрет”, „Дівчина”, „Автопортрет” та пейзажі „Краєвид з бузком”, „Перший сніг”, „Вид з вікна”, „Острів”, „Парк”, з анімалістичних — „Бізон”. В Коломії не створив нічого, з уваги на короткий час і на воєнні часи.

Переглянувши уважливо галерію цих двадцяти кількох українських образотворчих мистців, які мають більше або даліше відношення до столиці Покуття, Коломиї, можна сказати з цілою певністю, що їх творчість, це багатий вклад у скарбницю нашого мистецтва, не тільки нашої вужчої батьківщини, але й всієї України.